

sebnih imen. Tu rastejo „tri sestre“ iz enega korena; tu je „Herkulj“; tu stari „samec“, kateremu so viharji veje polomili. „Obitelj“ sestoji z „očeta in matere“, pa „dvajset in čvetero dece“. „Jahalnica“ leži povaljena na tleh; deblo tega gorostasa je otlo, in v to otolino more človek na konju 25 m/ daleč jahati. Tam rasteta „dvojčka“; tam „prijatelj“ in mnogi drugi. Največi gorostas, „oče gozda“, leži tudi na tleh. Deblo mu pri korenu meri v obsegu 36 m/, in dolgo je bilo do 150 m/. Znotraj je ta velikan izgorel. Skozi otolino stopaš kakor skozi presvodjen hodnik 60 m/ daleč, in izideš naposled pri eni grči.

Sprvega so grdo delali z mamutovci, zato jih je vzela ameriška vlada v svoje varstvo. Pozneje so našli še 8—9 takih mamutovih gajev, v katerih raste okolo 1200 mamutovcev, toraj se ni bati, da bi ti gorostasi kmalu zginili s površja zemlje.

M. A. Carlisle dal je na svetlo 1876. l. svoj potopis okolo zemlje. V tem spisu popisuje razno šilasto drevje, ki se je v gorostasni veličini v Kaliforniji razvilo. Iz zanimivega popisa naj ponudimo te-le črtice:

„Osem milj (angleških) od Whitesa, 3000' nad morjem, objel nas je rob veličastvenih borovih gozdov Sierre Nevadskih. Še osem milj pota smo naredili, pa smo bili v vencu visokih bregov, ki se spuščajo od srednjega grebena. Naše največe jele in borovi niso v primeri s tem drevjem nič drugega kot navadne preklje.

Čim dalje smo rili, tem večje drevje smo videli. Obstali smo na nekem kraju, na katerem je stalo dvanajst dreves, in vsako je bilo najmanj 60 m/ visoko. Štirje smo se morali za roke prijeti, da smo mogli drevo spodaj pri koreninah obseči. Najmnogobrojnější in najznamenitejši med temi oholimi drevesi so bili sladki bor, rumeni bor, pa Douglasova jela.

Borovi se odlikujejo vzlasti z ogromnostjo svojo, in jele še posebno tudi z veličanstveno nježnostjo in krasoto, v kateri jih nič na svetu ne nadkriljuje. Nekatere so bile visoke po 200', in s piramidalno svojo krošnjo, ki se pravilno v viš vzdiguje, podobne so kaki katedrali.

Vsak tak bor, vsaka taka jela je čvrsta, dovršena slika lepote in moči. Vsako deblo je ravno in okroglo, vsaka krošnja je sveža in močna, nobena se ne naslanja na soseda ali sosedo in ga ne duší. Kedar človek motri tako na gosto združena debela, zdi se mu, kakor da si je priroda sama postavila veličasten tempelj. Ti kralji in te kraljice med drevjem ne trpé ob podnožju svojem nobenega gostača, ki bi utegnil zakrivati njihovo lepoto ali zmanjševati njihovo veličanstvo. Nobena ovijalka se ne ovija okolo njihovega smelega debela, niti se oprijema visokih vej. Veje se začenjajo še le v višini 60—100'. Zemlja pod njimi je z večine suha, in redko kedaj je pokrita z nizkimi rastlinami.

Nekaj niže, kakor ravnokar omenjeni veličastni gozdi, v zatišnih jarkih, raste v obilici drugega drevja tudi teh vrst, razne jele in razni borovi. Najbolj podobni so jim sladki bor, rumeni bor, rudeča jela in gorostasna brina. Veličastveno to drevo ima nježno viseče igle, ter

se potegne do višine 200'. Tu se nahajajo tudi mlade balzamove jele z vodoravnimi vejami, ki so osute s prozirnimi kapljicami dišeče smole.

Drugega dne smo obiskali kraj Mariposa Grove. Ta kos zemlje ima skoro najgorostasnejše drevje v Kaliforniji. Vso pot smo se čudili krepkemu drevju, njegovi rasti in lepoti. Ali prišli smo do še večih gorostasov. Na prekrasni mirni gozdni čistini stali so pravi kralji vseh gozdov. Prvi hip je človek jako presenečen, ti velikani se mu zdé kot visoke zgradbe. Ti gorostasi se nazivajo mamutovci. Eno drevo je poginilo starosti in leži na tleh. To je „vrženi kralj“, in prav je, da so mu to imé zdeli. Ako bi zlezli na truplo tega velikana, bilo bi 20' od zemlje. Tam stoji drugo še popolnoma čvrsto drevo. Merili smo njegov obseg deset čevljev nad zemljo, ter namerili 66'. V višini 90' še le so se začele veje, in tu je imelo deblo obsega 36'. Ne daleč od njega stoji prej ko ne najlepše drevo med vsemi, to je „mati gozda“. Deblo mu ni tako veliko kakor pri poprejnem, ali ono ni poškodovano čisto nič od požara, ki je zapustil črnih sledov po večini drugih starcev. Na okolo stoji še do deset drugih dreves, divnih v veličini in krasoti, da-si ne dosejajo z rastjo svojo poprejnih treh gorostasov.

Ko smo pogledali še malo naprej, dobili smo do 20 novih mamutovcev, in vsak je imel najmanj do 40' obsega koj nad koreninami. Tri veličanstvena, posebno čvrsta drevesa nazivajo „tri gracije“. Dva druga gorostasa, uže plešasta starca, nazivajo „dvojčka“. Neko drugo drevo je zeló opalil ogenj, ki so ga bili pod njim zanetili tamošnji pristanovniki; pozneje se je zvalilo na tla. V tem gozdu stoji še 300—400 drugih mamutovcev, ali mladih je zeló malo, in človek bi sodil, da so taki gorostasi rastli le v poprejnih dobah.“

Na izhodnem obronku Sirre Nevade nahajajo se po nekaterih legah tudi še mamutovi gozdi, in to 5000 do 6000 čevljev nad morjem. Tudi tu rastejo prav taki velikani. Tudi po drugih krajih jih je dobiti sem in tje. Ali kakor je mamutovec gorostasno drevo, češarki njegovi so pa mali, nekaj debelejši so od navadnih orehov in seme imajo tanko kot papir.

Govor poslanca Šukljeja

27. aprila v državnem zboru.

Visoka zbornica! Z dvojnega stališča lahko govorimo pri tej točki. Ali v prvi vrsti stvarno presojujemo proračun in kritikujemo gospodarski načrt, kakor nam ga kažejo v budgetu dolge vrste števil, ali pa storimo, kakor prvi govornik (Carneri) v tej debati: pustimo namreč proračun lepo na stran in ga smatramo k večjemu le kot vnanji povod, da govorimo o političnem položaju.

Dovolite mi, gospôda, da s svojimi skromnimi močmi zvežem obe nasprotni si nalogi: presojevanje budgeta in političnega položaja.

Prvo vprašanje je: Kolik pa je skupni primanjkljej, če primerjamo dohodke in stroške? Vlada je proračunila primanjkljej na 16,299.455 gold. Ta primanjkljej pa je narastel vsled poznejših dogodkov, in finančni odsek je z ozirom na dodatni kredit in prištevisi 12 milijonov za deželno brambo in črno vojsko proračunil primanjkljej za letošnje leto na 27,081.572 gold. Opozicija trdi, da moramo prišteti vsaj nekaj izvanrednih stroškov za armado, ki so se uže izdali, in tako bi znašal primanjkljej okoli 44 milijonov. Včeraj pa je dokazoval dr. Menger, da skupni primanjkljej znaša okoli 70 milijonov. Jaz s svojega stališča tej veliki razliki številke ne prištevam nobene bistvene važnosti.

Glavna stvar je in ostane: Krediti so dovoljeni in večinoma tudi porabljeni; skrbeti bo treba, da se pokrijejo, in vsled tega mora država iskati pokritja na denarnem trgu. Primanjkljej toraj ni znesel pod 47 milijonov, če prištejemo še dodatne kredite za državne železnice, mogoče pa, da preseže 66 milijonov.

Gospôda, kdo bo tajil, da je tragičen brezvspešni trud avstrijske države, kako bi ozdravila finance. Z vsemi močmi so bili dosegli nekaj finančnih uspehov in sicer v času, ko je povsod po Evropi pešalo narodno gospodarstvo.

Pooblašilo pa se je naenkrat politično nebó, in ves trud je bil zastonj. Priznam, da je letos primanjkljej mnogo večji, kakor je bil kedaj od leta 1880. Vendar smem povdarjati, da je narastel primanjkljej vsled izvanrednih stroškov za armado. Od 66,680.572 gld. lahko odštejem 12 milijonov za deželno brambo in črno vojsko in 36 milijonov izvanrednih stroškov za armado. Sklicati se morem na to, da so vse stranke zbornice enoglasno dovolile te stroške, da se ohrani mir in veljava naše države kot velesile. Toda ravno tu se moram nekoliko pomuditi. V včerajšnji debati sta dva gospoda predgovornika omenjala besede, katere je govoril pri neki priliki izvrsten govornik na tej (desni) strani, besede namreč svetlega kneza Liechtensteina, katere pa jaz proti spoštovanemu gosp. poslancu Hausnerju popolnem potrdim, in če je treba, podpišem z obema rokama. Na te besede o avstrijski državi, da ima namreč dohodke srednje države, veljavo pa vélike države, govoril je nekaj spoštovani poslanec brnske trgovinske zbornice, česar ne smem prezreti. Rekel je namreč pri 1. članu bančne debate:

„Če priznamo in smo prepričani, da so naši dohodki le taki, kakor srednje države, gospôda, potem je jasen logičen sklep! Nimam poklica, da bi jaz sklepal v katerem koli imenu; za svojo osebo pa sklepam ter rečem: Če ima država dohodke srednje države, če je revna država, kakor je včeraj imenoval Nj. svetlost Avstrijo, potem, gospôda, je potreba, da ta država spozná svoj položaj, da ne prevzame naloge vélike države, katere ne more izvršiti.“

(Dalje prihodnjič.)

Mnogovrstne novice.

* Vojna oklopnica „cesarjevič nadvojvoda Rudolf“. Ravno danes dne 6. julija vrši se v Pulju krst nove mogočne oklopnice, katera bode po širokem morji z imenom našega cesarjeviča imela braniti pravice naše države.

Močne oklepe, to je, debele jeklene unanje stene imajo sedaj vsi vojni brodovi, ta sedaj dodelana pa ima dva stolpa, v katerih so zavarovani trije veliki topovi, brod tedaj spada v vrsto stolpovnikov. Izdelan je po notranji opravi tako, da je ves notranji prostor razdeljen v mnogo med seboj trdno odločenih prostorov, tako, da v slučaju, ko sovražno streljivo prevotli unanjo brodovo steno, voda sili samo v oni prostor, ki je v neposrednji dotiki z ranjeno unanjo steno, brod pa še vendar plava na površji in popravljanje, trombanje vode ali gašenje ostane omejeno na edini zadet prostor.

V obče gledalo se je pri zgradbi oklopnice na to, da so vsi njeni glavni in občutljivi deli kolikor sploh mogoče dobro zavarovani, oklepa je pa samo toliko, kolikor je res potrebnega. Na najobčutljivejših delih nabaja se vrh oklepa še meter debela lega plutovega lesa (Kork) posebno zato, ker take elastične stvari streljiva bolj zadržujejo in se po predoru krogel zopet stisnejo tako, da vodi ne ostaja toliko prostora, za streljivom dreti v brod.

Priprav, ki so namenjene vodo trombat iz broda, ako notri prodere je toliko, da se more ž njimi vsako uro iztrombat iz broda ven po 2000 ton vode, tedaj za tretjino vsega prostora v brodu.

Prostori v brodu za častnike in prostake so veliki, svitli in zračni.

Vsa dolžina broda znaša	94.4 m
največja širjava	19.2 m
globočina broda pod vodo znaša spredaj	6.78 m
največja	7.92 m

Prostora na brodu in nosna moč je 6867 ton.

Oboroženje oklopnice obstaja v prvi vrsti iz treh Armstrongovih topov, ki se s strelivom polnijo od zad in so na hidravličnih lafetah. Votlina cevi meri 30.5 cm, dolžina cevi je 35kratni kaliber, tedaj 10.675 m.

Cev vsacega topa tehta	48.5 ton,
jedno jekleno strelivo (granata)	455 kg
smodnika, rujavega, treba za vsak strel	141 kg

Začetna hitrost streliva znaša 530 m/s, največja daljava strele znaša 16 km, pri devaciji 15° pa 9.3 km, ost topova je nad vodo 6.3 m.

V sprednjem stolpu, ki sega čez vso širjavo brodovo, nastavljena sta dva topa, v zadnjem ožjem stolpu pa eden.

Dalje med stolpoma baterije šestih 12 cm Kruppovih topov, katerih vsak 3.5 ton tehta, strelivo pa po 26 kg, smodnika za vsak strel po 15 kg, razstreliva pa po 1.4 kg, začetna hitrost streliva znaša po 6.10 m/s, nese pa najdalj 12 km, topova ost je nad vodo 4.4 m.

Na brodu sta dalje 2 Uhacijeva 7 cm topa, in pa 11 brzostrelnih topov.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

60.

Rezidencije naše cesarske hiše.

Naš presvitli cesar in naša presvitla cesarica stanujeta navadno v dvorni palači na Dunaju. To je stara zgradba, najstarejše poslopje so postavili uže v trinajstem stoletju. Pozneje, kedar je bilo treba, prizidali so kos za kosom, ki pa niso v soglasnem, enojnem slogu med seboj. Vsa dvorna palača tedaj je množina poslopij brez pravega načrta.

Na glavnem dvoru palače, ali na Franovem trgu, stoji kolosalna bronasta statua Frana I. Postavil jo je cesar Ferdinand 1846. l., in vlili so jo v Milanu. Stoji na brušenem granitu, in na vogalih ima alegorske figure. Napis, ki se čita na čelu spomenika, vzeli so s poslednje volje cesarjeve in se glasi: „Amorem meum populis meis“. Na južno-zahodni strani glavnega dvora stoji stara „rezidencija“, v kateri je stanovala cesarica Marija Terezija, pa cesar Josip II. Velé jej tudi Leopoldov trakt, ker ga je dal cesar Leopold I. sezidati; v tem traktu je obče znana prekrasna viteška dvorana. Severno od tega poslopja stoji državna pisarna, ki sta jo zgradila Fischer in Erlach 1728. l.; tu shranjujejo državni arhiv, in v prvem nadstropju stanuje cesar Fran Josip I. Na desno od Franovega trga je mali Amalijin dvorec, sezidali so ga konec sedemnajstega stoletja; tu kedaj pa kedaj stanuje cesarica Elizabeta. Prezreti ne smemo švicarskega dvora, ker v kotu na levo je vhod v zakladnico, ki je bogata mnogih jako znamenitih dragocenosti. Tu vidiš cesarska odličja avstrijska: krono, žezlo in državno jabolko. Dalje vidiš neprecenljivo zbirko dragih kamenov, med katerimi gré prvo mesto 113¹/₃ karatov težkemu florentincu. *) Nekedaj ga je nosil Burgundec Karol predrzni. Po bitvi pri Martenu našel ga je nek kmet, in prodal za goldinar našega sedanjega denarja, tako trdi pravljica. V zakladnici so shranjeni tudi razni redovi, na primer: zlati run s 150 briljanti, véliki križ Marije Terezije s 548 briljanti. Prekrasna je tudi cesarska krstna oprava. Spomina vredni so insigniji Napoleona I. kot kralja italijanskega, pred katerimi stoji srebrna, pet centov težka zibel njegovega sina. Tu vidiš tudi dragocenosti svetega rimsko-nemškega cesarstva, na primer: krono, žezlo, državno jabolko, meč, dalmatiko, albo, štolo, pas, plašč, evangelske bukve, rokovice, nogovice in šolna. Na desno roko od zakladnice se gré v dvorno kapelo, ki je bila zgrajena v gotskem slogu 1449. l., in dalje na Josipov trg in v avguštinsko cerkev.

Sredi Josipovega trga stoji kip Josipa II. Vžil ga je Zauner iz brona na povelje cesarja Frana I. 1806. l. Na obširnem zunanjem dvornem trgu stoji na desno spomenik nadvojvoda Karola na konju z visoko povzdignjeno zastavo, in z napisom: „Zmagovitemu načelniku avstrijskih vojev postavil Fran Josip I.“, in na levo stoji spomenik princa Evgena Savojskega. Obe statuvi so

vlili na Dunaju po Fernkornovem modelu; prvo so postavili 1860. l., drugo 1865. l.

Ker dosedanja dvorna palača ne zastopa primerno in dostojno naše mogočne vladarske hiše, zato so začeli zidati novo dvorno poslopje našproti stari rezidenciji, med dvornim in ljudskim vrtom. Načrt je napravil Semper. Sedaj zidajo oni del, ki bode imel cesarjevo stanovanje, in to bode trajalo vsega vkup blizu deset let. Ta zgradba bode eno največih in najkrasnejše zidanih cesarskih poslopij v Evropi.

(Konec prihodnjič.)

Govor poslanca Šukljeja

27. aprila v državnem zboru.

(Dalje.)

Gospôda! To se pravi, kratko rečeno, od Avstrije tirjati, da popusti prostovoljno svojo veliko politiko in se poniža do srednje države druge vrste. Gospôda, ali je bilo treba čakati do letošnjega proračuna, da izvemo, kako težko tare militarizem ravno našo državo? Smemo li stati na stališči gosp. poslanca Neuwirtha in sklepati, kakor je on storil?

Kolikor jaz poznam zgodovino, propadale so vedno države politiško, kedar je pešalo narodno gospodarstvo. Pri nas je pa še drugače. Ne živimo na otoku, da bi se mogla naša država z malimi sredstvi braniti proti sovražnim napadom; ne varuje nas naraven nasip proti poželjivosti naših sosedov. Živimo v srci Evrope, obdajajo nas na vseh stranéh poželjivi narodi. Kjerkoli vré med evropskimi narodi, bíjejo valovi tudi ob meje naše slavne države, in pene padajo na naša mirna polja. Ko bi se ravnali v politiki po načelu gosp. Neuwirtha, prepričan sem, da mora naša država propasti, ako neha biti velika država (velesila). In iz tega vzroka bodo, o tem sem prepričan, avstrijski narodi s težkim srcem, vendar potrpežljivo in brez ugovorov vsprejeli bremena, katera jim je naložila silna potreba tekočega finančnega leta.

Če od skupnega primanjkljeja odštejem v okroglem številu 48 milijonov gold. izvanrednih potrebščin za armado in 3,600.000 gold. dodatnih kreditov za državne železnice, ki se ne tičejo službe tekočega leta, dobim svoto 15,069.417 gold., in ta je pravi primanjkljej za sedanjo finančno dôbo. Nastane pa drugo vprašanje, na katero moram odgovoriti, vprašanje namreč, koliko znese pravi upravni primanjkljej? Dobro vem, da so v tej zbornici upravni primanjkljej mnogo napadali; vendar se ga moram držati, in sicer iz dobrega vzroka. To ni le zvijača, da bi se prebivalstvo slepilo o obsegu in visokosti primanjkljeja. Sklicevati se morem na merodajne veščake, ki so delali podoben razložek. Opomnim le, da Adolf Wagner, ki se je večkrat omenjal v visoki zbornici, strogo loči blagajnični od pravega primanjkljeja. Od pravega primanjkljeja loči vse gospodarske naprave države kot: državna posestva, gozde, tovarne, železnice in stroške za opravo in oboroženje vojske. Navesti bi

*) Drugi velé 139 karatov.

mogel še druge avtoritete, toda zadostuje naj jeden. To smem tem gotoveje storiti, ker opozicija mu ne bo ugovarjala. Sedí namreč v njenih vrstah in glasuje ž njo.

Mislím namreč izvrstnega poslanca gosp. Beera.

V svoji jako podučljivi knjigi „Der Staatshaushalt Oesterreich-Ungarns“ je razložil upravni primanjkljej, ki je našemu gospodarskemu primanjkljeju popolnem podoben. Ko je namreč od tega upravnega primanjkljeja odštel svoto za plačevanje rente, za odkup zakladnih listov, dunajsko razstavo itd., opomni najvažnejših izplačilnih postavkov, namreč investicij za železnice ter reče po besedi: „Konečno se morajo odšteti tudi oni zneski, ki se porabijo za grajenje železnic.“ Toraj vidite, da moremo z dobrim vzrokom zagovarjati gospodarski primanjkljej. Kar se tiče mene, naravnost rečem, da ne moremo primerjati različne proračune za posamezne finančne dôbe, če ne odštejemo od budgeta take izdatke, ki se le enkrat izdajo ali se ponavljajo le v dolgih presledkih, in če tudi ne odštejemo enake dohodke. Če se toraj vprašam, kako velik je gospodarski primanjkljej, pridem do rezultata, ki se ne strinja z rezultatom gosp. glavnega poročevalca. Jaz odštejem namreč svoto za grajenje državnih železnic 7,900.000 gold., dalje glavnico za privatne železnice 700.000 gold., za monumentalne stavbe 273.000 gold., za pristanišče v Trstu 976 000 gld., vrh tega prvi obrok za drugi tir proge Dunaj-Tulln 1,000.000, ker se mi ta svota taka zdi, kakor izdatek za novo železnico. Toraj znesem gospodarski primanjkljej 4,220.470 gld. Če prištejem doplačilo Česke in Moravske za transversalno železnico 273.000 gold., dobim 4,493.470 gold. kot gospodarski primanjkljej za l. 1887. Če s tem primerjam gospodarski primanjkljej lanskega leta, katerega tudi znižam za 700.000 gold., ker se je tačas položil drugi tir iz Grybova v Novi Sandec, znesem primanjkljej lanskega leta 1,888.552 gold. Toraj je letošnji gospodarski primanjkljej za 2,604.865 gold. večji od lanskega. Če pa še pomislim, da se je med tem izdalo za skupne zadeve 2,234.906 gold., ker so se omislite repetirke, znesem gospodarski primanjkljej 369.861 gold. več, kakor lansko leto. Priznam, da se mi v sedanjih razmerah ta rezultat ne zdi tako neugoden, kakor so včeraj trdili na več stranéh. Včeraj je zaklical dr. Menger: Primanjkljej bo še večji; tudi s temi 66 milijoni ne bomo shajali! Tudi jaz tirjam natančnost pri sestavi budgeta. Mislím, da je natančna sestava budgeta vestna stvar za zbornico in vlado in vsled tega so me svarilni klici opozicije pri budgetni debati vedno napolnjevali z nekim strahom in dvomom. Ta dvom pa je zginit, ko sem primerjal računске sklepe zadnjih let z dotičnimi proračuni.

To je jako hvaležno delo, posebno če se podaljša na večjo dôbo. Gospod generalni poročevalec se je tudi potrudil in nam predložil rezultate primerjanja na osmi strani svojega poročila.

Izvanredna vestnost in natančnost, ki odlikujete gospoda generalnega poročevalca, ne dopuščate dvom, da bi bile številke napačne. Če pa pridem do nekoliko drugačnega rezultata, vzrok je temu v posebni okoliščini.

Gospod poročevalec mi bo pritrdil, da primerja z gospodarskimi vspehi le svote, ki so določene v finančni postavi.

Oziral pa se ni, in sicer z namenom, na kredite, katere so dovolile poznejše postave. Jasno je, da se s tem premení rezultat. Leta 1883 razločita se po tabeli proračun in rezultat za nekaj več, kakor dva milijona, v resnici pa se razločita za okroglih 12 milijonov, če se oziramo tudi na dohodke. Če primerjamo proračun in gospodarski primanjkljej po končnih računih, dobimo rezultat, katerega razvidimo iz končnih računov, da je v resnici l. 1880 pravi uspeh bil ugodnejši v primeri s proračunom za okroglih 18,400.000 gold., leta 1881 za 16,122.000 gold., l. 1882 za 30,752.000 gold., l. 1883 za 11,970.000 gold., l. 1884 za 8,456.000 gold. in l. 1885, kakor sem zvedel na merodajnem mestu, za 4,830.000 gld.

Vidimo toraj, da skrb gosp. poslanca dr. Mengerja, češ, da bo primanjkljej še večji, v resnici ni osnovana. Dalje je grajal posameznosti, na kar mu bom le ob kratkem odgovarjal. Ugovarjal je, da se je zguba pri denarji proračunila le na 25%, kar se pa v resnici ne vjema z dnevnim kurzom. Opomniti hočem, da sta dobiček in zguba pri denarji v avstrijskem budgetu večinoma prehodna točka, ker plačujemo in dobivamo v zlatu, posebno to velja pri carini. Delegacija je uže določila dobiček pri denarji na 25%, in po mojih mislih bilo bi napačno, ko bi na jedni strani pri dohodkih računili dobiček s 25%, pri stroških pa zgubo, recimo s 27% pri denarji in še čez.

Delali so včeraj še druge primere, in naj mi bo dovoljeno, da se malo ozrem na govor gosp. poslanca iz Galicije. Dotakniti se hočem le jedne točke, ki se ne strinja z mojim računom.

Gospod poslanec Hausner je namreč rekel, da je skupli primanjkljej znašal za časa prejšnjega ministerstva 282,700.000 gold., sedaj pa znaša od 1880. do 1887. leta 217,500.000 gold.

V kratkem času nisem mogel presoditi natančnost njegovih podatkov. Toda naredil sem si enak račun in prišel do drugačnega rezultata in sicer iz tega vzroka, ker sem se oziral na celo vrsto postavkov, na katere se moramo ozirati, kedar določujemo primanjkljej. Preračunil sem, da je znesel primanjkljej od 1873. do 1879. leta 336,275.154 gold., na leto toraj 46,610.736 gold.

Za l. 1880 do 1887 dobim primanjkljeja 207,077.145 gold.; pripomnim pa, da sem vzel številke za leta 1880 do 1885 iz končnih računov, za leti 1886 in 1887 pa iz proračunov, in sicer za leto 1887 proračun s primanjkljejem 66,000.000 gold. Toraj pride na leto v tej dôbi 25,884.000 gold., povprek manj na leto 21,000.000 gold.; finančni položaj je vendar nekoliko ugodnejši, kakor so ga popisovali včeraj nekateri gospodje govorniki.

Nekoliko boljše je tudi v blagajnicah. Trditi smem, ne da bi mogel kdo oporekati, da je bilo ravno to znamenje prejšnje finančne uprave, ker je imela majhne gotovine v blagajnicah. Konečni računi nam pričajo o tem.

(Dalje prih.)

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

60.

Rezidencije naše cesarske hiše.

(Konec.)

Druga rezidencija je Belvedere na Dunaju. Zidali so ta grad od 1693. do 1724. l. po načrtih Hildebrandovih. Gospodar mu je bil Evgen Savojski, in je tudi stanoval v njem do smrti. Ima dva oddelka, v dolnjem shranjujejo „ambraško zbirko“, in še druge starinske reči, v gorenjem ali v pravem gradu nahaja se galerija slik. Vrt je uravnan po francoskem ukusu, v spodnjem koncu so košati drevoredi, in v gorenjem lepe tratine, vodometa in cvetličnjaki. Galerija slik je bila ustanovljena 1777. l., ter ima vsega vkup 1500 izbranih komadov. Tu so zastopani mojsterski izdelki iz beneške šole, potem sta še Dürer in Rubens, in prav to daje osobito veljavo in ceno tej zbirki. V tem oziru je ne odkrili nobena druga galerija. Poseben oddelek je odločen novejšim umotvorom.

Tretji cesarski grad je Schönbrunn blizu Dunaja. S prvega je bil lovski grad cesarja Matije. Sedanjo zgradbo je začel graditi cesar Leopold I. po načrtih Fischeja in Erlacha, dodelala jo je Marija Terezija 1750. leta. Napoleon I. je imel tu glavni stan 1805. l. in 1809. l., in 22. julija 1832. l. umrl mu je tu sin v oni isti sobi, v kateri je tudi on stanoval. Razsežni vrt je uravnan po francoskem ukusu osemnajstega stoletja. Za gradom je višina (237 m), s katere imaš krasen razgled na Dunaj. Tudi še marsikaj drugega mičnega vidiš tu, na primer: veličastne vodomete, velikansk zverinjak, in botaniški vrt, ki je eden najbogatejših na svetu.

Četrty cesarski grad je Laxenburg ob Schwechatu tudi blizu Dunaja. Sezidali so ga uže 1377. l., ali 1600. leta so vsega predelali. Znamenit je razsežni in krasni park, prav gotovo je eden najlepših angleških parkov, kar jih Evropa ima. Odprt je občinstvu dan na dan, kakor tudi Schönbrunnski. Ta ogromni park je razprostrt tudi čez sedemnajst malih otokov, ima velik ribnjak, lep vodopad, prijetne šumice in mastne travnike. Grad sam na sebi se ne odlikuje po stavbi svoji, pač pa nekatera druga zidanja jako zvišujejo lepoto okoličino. Na primer: Dianin tempelj, grob Rudolfa Habsburškega, švicarska majarija, vzlasti pa Franov grad, ki je v srednjeveškem ukusu sezidan, ter shranjuje v notranjih prostorih bogato zbirko starin in spomenikov iz srednjega veka. S stolpa imaš lep razgled na štajerske planine, in na litavske gore.

Peta rezidencija je „stolni grad“ v Budapešti. Zgradila ga je Marija Terezija. Ker je 1849. l. zelo pogorel, predelali so ga jako krasno. Sob ima 202; v prestolni dvorani odpira kralj ogerski državni zbor, in v neki sobi levega krila so shranjena kraljevska odličja ogerska: krona sv. Štefana, žezlo, državno jabolko, meč in plašč. Z grajskega vrta je lep razgled na Pešto.

Nekako 35 km od Budapešte ob železnici v Kašovo stoji kraljevski grad Gödöllő. Tu vzlasti rada stanujeta presvitli cesar in cesarica, kedar prihajata na Oggersko. Ta grad so Ogri poklonili na dar cesarju Franu Josipu I. ob kronanju kraljem ogerskim. Ne odlikuje se po lepi arhitektonski stavbi, pač pa po dražestni leži sredi prekrasnega parka in po velikem zverinjaku.

Sedma rezidencija je kraljevski grad v Pragi, ki ima 440 sob. Vagalni kamen temu razsežnemu poslopju je vložil Karol IV., zidal ga je dolgo Vladislav II., od 1484. do 1502. l., nadaljeval je Ferdinand I., in dozidala ga je Marija Terezija od 1757. do 1775. l. Jako zanimiva je 68 m dolga, 19 m široka in 13 m visoka dvorana Vladislavova. Tu so prisegali zvestobo kralju. Zanimiva je tudi kapela, pa nemška in španjska dvorana. Skozi okno stare deželne dvorane dal je 23. maja 1618. leta grof Thurn vreči Martinica in Slavata, kar je dalo prvi povod grozni tridesetletni vojski.

Prekrasna je slednjič tudi osma rezidencija, razsežni cesarski grad v Salzburgu.

Govor poslanca Šukljeja

27. aprila v državnem zboru.

(Dalje.)

Od l. 1873 do 1879 je bilo le jedenkrat koncem računa v blagajnicah 107 milijonov. Bilo je l. 1878., kar se je gotovina pomnožila z nezaloženim posojilom. Najmanj je bilo v blagajnicah l. 1875, in sicer le 86 milijonov.

Primerjajte sedaj gotovino v blagajnicah. Leta 1880 je znesla 115 milijonov, 1881. l. 127, 1882. l. 147, 1883. l. 138, 1884. l. zopet 138 milijonov. Tudi 1885. l. znese 133,477.144 gold.

Če vse to skupaj primerjam, moram sklepati, da se kaže napredek pod sedanjo finančno upravo v primeri s prejšnjimi leti. Jaz mislim, gospôda moja, če se sploh katera frakcija v visoki zbornici ne more vladi prilizovati, gotovo je frakcija, ki sedi na klopéh Slovencev. (Tako je! na desnici.)

Povprašujte pri nas, kjer hočete, povsod bote slišali enake tožbe; v gospodarskih zadevah se zgodi pri nas toliko kakor nič, v narodnostnih zadevah pa smo, če se na Kranjsko ne oziramo, na Štajarskem, Koroškem in Primorskem morda še na slabšem, kakor smo bili kedar koli poprej. (Tako je! na desnici.) Upam toraj, da mi ne bote očitali, da sem slepo naklonjen vladi. Toda le z objektivnega stališča moram opomniti, da sta letošnji proračun, kakor tudi vspeh prejšnjega leta sploh ugodnejša, kakor moramo pričakovati, če se oziramo na žalostni položaj, ki tlači našo državo.

V eni točki se strinjam z gospodom poslancem Hausnerjem, da je namreč treba storiti potrebne korake, vpeljati reforme, da dosežemo enkrat ravnotežje naših financ. Vedno rastoči dolgovi države, katere moremo dokazati s številkami, delajo mi skrb. Če primerjamo dolgove avstrijske države v pričetku dualizma s sedanjimi in pri-

štejemo državnemu dolgu dolgove posameznih dežel, narastel je dolg v 18 letih za 647,443.731 gold. To se pokaže tudi v potrebščinah za obrestovanje državnega dolga.

Leta 1872 bilo je treba za obresti in poplačevanje dolga 87,689.194 gold., za leto 1880 pa 114,048.211 gld. in letos bo treba po proračunu 130,460.853 gold.; opozoriti pa je treba, da se je 7 milijonov preneslo iz proračuna trgovskega ministerstva v proračun državnega dolga. Vendar pa nam mora to naraščanje dolga napravljati skrbi, in sicer iz dvojnega vzroka.

Na eni strani to jako neugodno vpliva na razdelitev narodno-gospodarskih dohodkov in preveč pomnožuje plutokratični življenjski v ljudskem življenju. Davkoplačevalec se trudi in muči, sad njegove pridnosti pa vživa brez truda kapitalist; država je vedno bolj odvisna od onih moči, ki gospodujejo na denarnem trgu. Na drugi strani pa raste to, kar Stein imenuje „Risicoprämie“, v isti razmeri, kakor rastejo obresti dolgov do skupnih dohodkov države. Naravno je, kolikor več potrebujemo od skupnih dohodkov za obresti dolgov, toliko negotoveje je posojilo in neugodnejši pogoji novega posojila. Ker toraj dohodki države ne zadostujejo za vse potrebe, in hočemo enkrat nehati z vednimi dolgovi, treba je: ali zmanjšati stroške, ali povišati dohodke.

Kar se tiče znižanja stroškov, mislim, da z varčnostjo moremo le malo doseči, dokler nas silijo politične razmere, da moremo toliko plačevati za armado. Pri civilni upravi bi nekaj prihranili, ozirati pa se moramo na nove agende, ki v modérni državi nastanejo z vsako novo postavo in zahtevajo nove stroške. Ne ostane nam končno drugega, kakor hraniti pri investicijah. Temu pa bi morali v prvi vrsti ugovarjati mi zastopniki dežel, ki so se do sedaj zanemarjale, stale na strani in z lačnimi pogledi gledale na bogato obloženo mizo, kjer so srečnejše dežele našle svoje potrebščine.

Druzega mi ne ostane, kakor da rečem s poslancem Hausnerjem: Povišati je treba davke s pametno, pravično in primerno reformo davkov.

Naravnost trdim, da se ne strinjam z g. poslancem dr. Mengerjem, ki je trdil, da se z davčno reformo ne dajo doseči višji dohodki. Priznam, da je pri večini naših davkov tako. Pri zemljiškem davku ne dosežemo ničesa, nasprotno, prekomorska konkurenca, konkurenca družih srečnejših krajev, je faktor, s katerim moramo računati še v dolgi prihodnosti.

Ta konkurenca je uže ovrгла sedanje cenitve čistega dohodka, in prepričan sem, da se bo prihodnjič moral znižati zemljiški davek, če nočemo popolnem uničiti avstrijskega kmetovalca.

Davek od poslopij je sicer še primerno določen; vendar je najemnina jako visoka, in previsoki so tarifi, posebno pri nižjih razredih hišnega davka.

Tudi tukaj se ne dá več doseči, treba je dohodke še znižati.

Kar se tiče pridobnine, katero je imenoval znani nemški narodni ekonom „križ davčne politike“, ne smemo se vdati prevari, da bi mogli zvišati dohodke.

Drugače pa je z dohodnino. Tajiti ne moremo, da sedanji čas zahteva razvoj osobne dohodnine, ki bo imela važno vlogo pri plačevanju potrebščin moderne države.

Kdo pa plačuje v Avstriji dohodnino? Moremo sploh govoriti o davkih na dohodke? V državnem proračunu je sicer postavljena „dohodnina“ s 24,305.000 gld., toda državni uradniki plačujejo od tega 1,444.668 gold. in društva okroglih 13 milijonov. Reči moremo, da vsi drugi dohodki v Avstriji ne znašajo 10 milijonov davka. Žalostno pa je pri tem, da državni zaklad dobro najde malega moža, malega davkoplačevalca, rokodelca, kupca in malega trgovca, spoštljivo pa sname klobuk pred premakljivim kapitalom, ki lahko največ plača. Nočem dalje reševati tega vprašanja, pač pa moram izreči svoje prepričanje: Dolžnost je vlade, da, kakor hitro mogoče, predloži zbornici reformo dohodnine, in sicer v tem smislu, da se kolikor mogoče varuje mali davkoplačevalec, nižja lega v davčni piramidi, in se primerno razdeli davek na vse čiste dohodke.

Povdarjam posebno spremenljivost te postave, in si jo tako mislim, da bi bila kot nekak zaklad, iz katerega bi država v neugodnih časih dobivala sredstva za izvanredne potrebščine, kolikor bi se morale pokriti z davki.

Kar se tiče indirektnih davkov, hočem opaziti, da je v tem sistemu dvojna napaka. Nekatere stvari plačujejo prevelik, neopravičen davek, druge pa premalo. K prvim prištejem monopol soli, katerega čisti dohodek je preračunjen s 17,412.700 gold. Koliko krvavega znoja revščine se drži teh milijonov, katere morajo plačevati ljudje, ki uživajo rastlinsko hrano.

(Dalje prihodnjič.)

Naši dopisi.

V Celovcu 14. julija. — Zlatomašništvo gosp. Andre Einspielerja praznovalo se bode primerno slovesno. Prav v ta namen sestavljen odbor proglašja sledeči oklic:

Rojaki!

Dne 21. avgusta t. l. obhajala se bode na slovenskem Koroškem slavnost, kateri enakih imamo le malo zaznamovanih v naši zgodovini.

Dika naša, starosta koroških Slovencev, neutrudljivi prvoboritelj in rodoljub slovenski, slavni naš rojak

čast. gosp. profesor Andrej Einspieler

daroval bode v ta dan svojo zlato mašo v rojstnem kraju v Svečah v Rožni dolini na Koroškem.

K tej slavnosti, slavna društva slovenska in dragi rojaki Slovenci, vabimo Vas danes najuljudneje. Udeležite se te pomenljive slavnosti v mnogobrojnem številu, da moremo združeni z Vami dostojno počastiti onega moža, ki je vse svoje življenje posvetil v to, da bi koristil milemu našemu narodu slovenskemu.

Voziti se bode treba do Celovca po železnici in od tukaj z vozovi dalje čez Bistrico v Sveče, kamor je

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

61.

Majolka in fajansa.

Med finejšo glinjeno robo zavzemale prvo mesto majolka in fajansa. Predno so izumili porcelan, posvetili so v Evropi vso pazljivost tej robi, da so iz nje izgovajali tem lepših izdelkov.

Majolka in fajansa se v bitnem nič ne razlikujeta. Mehka je to glinjena roba finejše vrste, kakor so na primer naši beli talarji, čaše za kavo in drugo temu tako. Kar nazivamo majolko in fajanso, tisto je ukusno in tudi zelo drago posodje, pri čemur razlikujemo tako, da fajanso nazivamo ono posodje, ki je ali popolnoma belo, in ima bojadisane slike na beli površini, majolko pa nazivamo ono ukusno posodje, ki je po celi površini živo bojadisano.

Prvo fajanso izdelovali so Perzijanci in Arabci. Vzlasti Arabci so bili v tem pravi veščaki. Svojo veštino so prenesli Arabci na Španjolsko, kjer so na Belearskih otokih postavili velike tvornice. Na glasu so bile te tvornice na otoku Majorki, in od tod tudi ime majolka za popolnoma bojadisano fajanso. S Španjolske se je preselila veština arabske fajanse na Italijansko, in ker se je ena in druga vrsta te ukusne robe na veliko izdelovala v Faenzi, toraj je nastalo od tod tudi ime fajansa.

1115. l. osvojili so Pizanci otok Majorko, in so donesli od tam kot plen veliko množino krasne glinjene robe, v kateri so bili Arabci toliko veščaki. Robo so to vzdali v stene svojih cerkev, da jo ljudje več potov vidijo, in da se po njej učé, kako je treba svoje posodje izdelovati. Kmalu so začeli na Italijanskem izdelovati vrlo krasno bojadisane, položene glinjene ploče, s kakoršnimi so oblegali stene ali vkladali tla. V petnajstem stoletju začela se je na Italijanskem majolka na veliko razvijati. Kipar Luca della Robbia vzel je terakoto, iz katere je razno lepoticje izdeloval, ter jo je prevlekel z belo loščevino, ki je imela to svojstvo, da se je dala po volji bojadisati. To je bil prvi temelj italijanski majolki.

Prava zibel italijanske majolke tekla je v Urbino, kjer so vojvodi Malatesti njegovali to umetnost. Gledali so vzlasti na to, da so napravljali kar je moči točne in krasne slike; na osobito žive boje pa oni niso toliko pazili. kakor drugej. Zato je vojvod Guidobaldo nabavil za svoje slikarje Rafaelove kartone, po katerih so delali slikarije na posodje in na uresne ploče. Kedar je v Urbino to finejšo lončarstvo propalo, razšli so se tamošnji umetniki po Italijanskem in so postavili na raznih krajih novih tvornic. Tako so kmalu zaslovela mesta Casteldurante, Pesaro in Faenza. V poslednjem tem mestu so začeli s posebno marljivostjo izdelovati bojadisano posodje na beli površini, da se tako skušajo s kitajskim porcelanom. Porcelan je bolj in bolj napredoval, a majolka je začela propadati.

(Konec prihodnjič.)

Govor poslanca Šukljeja

27. aprila v državnem zboru.

(Dalje.)

Nasprotno pa nese žganje mnogo premalo. To ni na čast avstrijski finančni politiki, da žganje donša le 8,600.000 gold. Ne strinjam se z gospodom poslancem Hausnerjem, da bi morali žganje še bolj obdačiti; mislim, da smo dosegli mejo, mogoče, da smo jo že prekoračili. Gotovo pa se plača od alkohola, ki je v pivu, trikrat toliko, kakor od alkohola v žganji. Tudi tu ne bom navajal, koliko donša žganje v Angliji, Rusiji in Franciji.

Rečem le toliko, da bi z davki na žganje, ki bi ne zadevali produkcijo, marveč konsum, odpravili avstrijski primanjkljaj, če ne vsega, vsaj večji del. Naravnost priznam, da se ne bojim monopola na žganje, akoravno so mi znani načelni ugovori proti monopolu.

Gospôda moja! Kronovina, ki me je odposlala v zbornico, ima žalostne skušnje žganjarske kuge. Spodkopuje telesno in duševno zdravje našega naroda, preti nam s poginom, če bo šlo tako dalje. Ozrite se na pr. na najlepše kraje na Gorenjskem, kjer so živeli pred nekaj leti lepi ljudje. Kakor mi zatrjujejo moji ožji rojaki, dobilo se je v nekaterih okrajih potrebno število novincev že v prvem razredu; danes jih morajo nabirati že v četrtem razredu, da s težavo dobé število novincev ali celó ne.

Ker je ravno patoka strup prebivalstvu, in ker mislim, da bi se ravno v državnih tovarnah sčistilo žganje in ljudem dajala bolj zdrava pijača, povem naravnost svoje mnenje, da bi s takimi davki, bodi-si monopol ali kar-koli, dobili večje dohodke in narodu skazali bi dobroto.

Dovolite mi, gospôda moja, da pristavim še nekaj političnih opominov, s katerimi hočem končati. Najprvo moram govoriti o neki meni jako neljubi zadevi, ker sta jo včeraj omenila dva častita predgovornika. To so dogodki pri slavnosti Anastazija Grüna v Ljubljani. Predno pa govorim o tem, moram vstreči spoštovanemu gospodu poslancu pl. Carneri-ju. Preveč čislam osebno poštenje tudi svojega nasprotnika in ne morem misliti, da bi kdo nalašč govoril v tej zbornici kaj neresničnega. Toraj je le posledica, da je spoštovani g. poslanec Carneri zajemal iz jako kalnega vira, ko je včeraj gospodu deželnemu predsedniku na Kranjskem pripisoval besede: Spomenik Antonu Auerspergu žali čute kranjskega naroda.

Gospod poslanec za Gradec more misliti gotovo le one besede, katere je nekdo govoril pri neki priliki v kranjskem deželnem zboru. Bil sem tačas poročevalec, toraj sem moral jako pazljivo zasledovati obravnavo. Ne zanašam se le na svojo osebo, marveč pričajo lahko vsi moji tovariši v kranjskem deželnem zboru, ki so tukaj v zbornici, in priznati morajo, da kranjski deželni predsednik ni govoril onih besed. Nasprotno je odločno obsodil obžalovanja vredne dogodke o priliki Grünove slavnosti. Rekel je le to, da te de-

monstracije niso veljale Anastazija Grünu, niti njegovemu spomeniku, temveč ljubljanskemu „turnvereinu“, ki v Ljubljani pri slovenskem prebivalstvu ni ravno priljubljen. (Tako je! na desni.)

Po tej osebni opazki, h kateri me je prisilil gosp. poslanec Carneri, hočem kolikor mogoče ob kratkem spregovoriti o tej zadevi. Določiti moram naprej svoje stališče in s tega stališča rečem odkrito in naravnost: Dogodke in demonstracije v Ljubljani o priliki slavnosti Anastazija Grüna obžaloval in obsojal sem takoj od začetka.

Gospôda moja! Pustimo osebnosti na strani. Kateri razumen človek si more misliti, da se bo vprašanje, ki izvira iz nasprotja nemškega in slovanskega bistva, reševalo na ulicah ljubljanskih, ali da so take demonstracije dobro sredstvo, da se srečno reši vprašanje? Mislim, da so o tem edini vsi moji brez presodka misleči rojaki, in na naših klopéh bote zastonj katerega iskali, ki bi drugače mislil o teh dogodkih, kakor sem jaz ravno sedaj trdil.

So pa prave posledice, katere so izvajali gospodje z nasprotne strani iz teh obžalovanja vrednih dogodkov?

Nemci v Avstriji slavijo Anastazija Grüna kot velikega, nekateri morda kot največjega svojega pesnika. Čudno je, a vendar je resnica, da je Anastazij Grün kot pesnik v svoji ožji domovini, na Kranjskem, jako malo znan. Ta resnica je tem bolj čudna, ker nekatera njegova pesniška dela, v katerih se najlepše kaže njegov pesniški duh, imajo svoje korenine ravno na kranjskih tleh. Gosp. poslanec vitez Carneri navel je včeraj narodne pesmi kranjske; opomniti morem na one krajevne podobe, v katerih slavi lepoto Gorenjske, sklicujem se lahko na ono lepo pesem, v kateri izraža svoje spoštovanje manom največjega slovenskega pesnika, svojega učitelja dr. Fr. Preširna. Vendar je Anastazij Grün ne le prostemu narodu malo znan, temveč tudi slovenski inteligenci, kateri se pa ne more odreči, da precéj dobro pozná nemško slovstvo.

Poznamo ga v naši deželi le v dvojnem oziru: poznamo ga kot politika in kot grajščaka, posebno iz časov pred marcem, kot politika iz kranjskega deželnega zbora, in tù so pozabili mnogo, kar je mož govoril in storil posebnega na narodno-gospodarskem polji. Nekaj pa je ostalo nepozabljivega — in temu se ne morete čuditi: Ono pretiranje o revščini slovenskega slovstva, katero naš narod ne bo tako hitro pozabil. Kot grajščaka se ga tudi še spominjajo, in gospôda moja, to ni naša krivda, da spomin ni prijeten; ni naša krivda, da nosi podoba veleposestnika grofa Antona Aleks. Auersperga drugačne poteze, kakor bi pričakovali od svobodomiselnega Anastazija Grüna.

Priznam, da vse to more opravičiti in pojasniti, zakaj se nismo vdeležili svečanosti; ne opravičuje pa ne tega, da se je slavnost motila.

Gospôda moja, kdo pa Vam reče, da je bila ta demonstracija obrnena proti Anastaziju Grünu, proti njegovemu spominu in njegovemu spomeniku? Stvar je

jasna. Slavnost se je vršila kot politična demonstracija. Priredili jo niso oni možje, katere smemo imenovati zastopnike nemške stranke na Kranjskem.

Ne, nemško telovadno društvo jo je priredilo, v katerega področje pa take stvari komaj spadajo, in katero, kakor sem uže rekel, pri slovenskem prebivalstvu ni na najboljšem glasu. (Poslanec dr. Foregger: Zarad svojega nemškega mišljenja.)

Prišli so še članki v Vaših časnikih. Spomnim na to, kar so pisali nemški listi v sosednih deželah — gospod poslanec dr. Foregger, ki mi je ravnokar segel v besedo, v zvezi je sam z listom „Deutsche Wacht“ — kaj je bila ta slavnost in kaj so nameravali ž njo. Odkrito so rekli, da hočejo zabiti steber za nemški most do Adrije.

Gospôda moja! Da demonstracija ni nameravala družega, kakor pokazati urbi et orbi, da je Ljubljana nemško mesto, in slovensko prebivalstvo — naravnost rečem, da obžalujem — je remonstrovalo, na politično demonstracijo odgovorilo s protidemonstracijo, in to ravno se je zgodilo. To je bil vzrok onim neredom, o katerih je rekel poslanec vitez Carneri: „Na Kranjskem se je kultura prav z blatom ometavala.“

Če pa merite na poznejše, zares otročje napade na spomenik, morem reči, da ne morete za to odgovorno delati slovensko prebivalstvo v Ljubljani.

Še v sanjah mi ne pride na misel, da bi navel tukaj stavek: Fecit is, cui prodest. Toda, prepričani bodite, da slovensko prebivalstvo v Ljubljani vé prav dobro, da take otročarije le škodujejo njegovi veljavi in koristim. Ko bi dobili tega napadovalca, bodite prepričani, dali bi mu dobro razumeti, da slovensko prebivalstvo ni v zvezi s temi dogodki, ki se bojé svetlobe, da pa tudi odvrča od sebe vso odgovornost.

In, gospôda moja, kaki potoki obrekovanja in zasramovanja so se vlili pri tej priliki na naš narod.

Svetujem gospodom od opozicije, naj beró z veliko previdnostjo poročila svojih listov o kranjskih zadevah. Pokazati hočem, kako se hujska proti nam.

Tukaj imam pred seboj „Neue Freie Presse“ z dné 7. julija 1886. Tu se pripoveduje, kako se priganjajo nemški prebivalci mesta Kamnika na Kranjskem, posebno pa uradniki in dalje berem: „Tako so pred kratkim nemškega okrajnega zdravnika v Kamniku“ — imé je povedano — „ko se je vračal od bolnika v okolici, kmetje, kakor divji, napadli, pretili mu s kolmi, in le s hitrim begom se je odtegnil nasilstvu“. Priznam, da se je ta stvar morala ljudem čudna zdeti in da more vso zadevo pokazati v čadni svetlobi. Kaj je resničnega na tem? Gospod doktor je šel po nesreči mimo krčme ravno v trenutku, ko so nekega prepirljivega gosta drugi pivci posadili na cesto. To se prigodi tudi v čisto nemških krajih. Kaznovani pa je vstal in skušal zabavljajoč priti nazaj v krčmo, da dobi nazaj svoj zgubljeni raj. Doktor pa ni čakal, da bi se stvar končala. Ko je slišal kletev in videl kos, spustil se je v tek in bežal v Kamnik. V svoji domišljiji si je mislil, da ga ne preganja le eden,

marveč cela četa. Pričela se je o dogodku sodnijska preiskava. Ta je popolnem dokazala, da na gosp. doktorja nikdo še mislil ni, in da je bilo vse preganjanje le sad njegove razburjene domišljije. Preiskava se je ustavila, ker se ni ničesa zgodilo. „Neue Freie Presse“ pa se ni zdelo vredno, da bi popravila poročilo, in posledica je bila, da so se tujci lansko leto res ogibali lepega letovišča v Kamniku.

(Dalje prihodnjič.)

Naši dopisi.

Iz Železnikov 24. julija. (Po skončanih občinskih volitvah.) V dan 18. februarja t. l. pretekla so bila tri leta, odkar je bil od svojega gospoda prednika prevzel zadnje občinske akte in občinsko blagajno naš prejšnji gosp. župan Jos, Levičnik. Časa, kedaj bo volilna dōba potekla, njegovi nasprotniki niso zamogli pričakati. Uže meseca decembra preteklega leta gladil se je novemu županu pot — kje? — naj ostane zamolčano. Neki drugi je okoli novega leta skrbljivo vpraševal pri c. kr. okrajnem glavarstvu v Kranji, kedaj se bo uže volil v Železnikih novi župan. Gotovo si je ta možicelj — jako študirana glava in strokovnjak v govorništvu!!! — domišljeval: če sam ne splezam na županski stol, na levici ali na desnici bom pa morda vsaj sedel. Ker se vsled neizogibljivih zadržkov volitev novega občinskega odbora do meseca maja ni razpisala (akoravno so se priprave za to vršile uže meseca januarija), jelo se je po „Slov. Nar.“ klicati glasno na pomoč. Kdo je to delal, znano je. Imamo tu vsemu znanemu in neznanemu svetu poznato „bralno društvo“; udje njegovi zvejo še ostentativno „Slovenci“, vsi drugi pa, ki ne trobijo z njimi v isti rog, so — čujte! — nemčurji?! (sic). Kdo bi se tem domišljakom ne smejal. Približala sta se dneva 6. in 7. julija, čas volitve novega odbora. Naši „Slovenci“ čutili so se poklicani, dobiti krmilo občinskega gospodarstva popolnoma v svojo oblast, postavili so kandidate v dveh volilnih razredih, a! žalostna jim majka, izvoljen pa tudi eden, bolje: nihče izmed njih ni bil ne za odbornika in ne za namestnika. Sicer so ugovarjali zoper to, pomagalo pa ni nič, sad njihovega truda bil je: fiasko.

20. julija volilo se je občinsko predstojništvo. Županom izvoljen je bil zopet gosp. Jos. Levičnik, njemu za namestnika in I. obč. svetovalca blagorodni gospod Leop. Globočnik; II. in III. svetovalec pa sta gg. Franc Košmelj in Henr. Plavec. Se ve, da našim „Slovencem“ to kratkomalo ni po volji; javkali so zopet v „Sl. Narodu“, a ne pomaga nič njihovo lamentiranje. Naj blagovolijo potrpeti 3 leta; do takrat se jim vremena morebiti razjasnijo; med tem pa imajo čas, naučiti se kaj bolje delovati za svojo zdaj propadlo stranko.

Dobrova 24. jul. (Vojsko glogovemu belinu!) Glogov belin (*Papilio crataegi*) je splošno poznati metulj. Gosenica njegova je med vsemi škodljivci sadnega drevja

ena najhujših požeruhov. Pretečenega meseca je glogovega belina po nekaterih krajih kar vse mrgolelo, po drugod pa tudi ni bil ravno redek. Plodna samica polaga svoja jajčica navadno na zgornjo stran listja sadnega drevja, osobito jabolčnega, slivinega, glogovega, bolj poredko tudi hruševega. Jajčica so iz početka rumena; pozneje postanejo pa bolj zagorela. Ena sama samica položi jih do 200. Ob času, ko metulj okolo frfoli in kjer ga je obilo, se njegova zalega kaj labko na listji sadnega drevja v podobi rumenih, navadno okroglih lis zapazi. Uže ob tem času more se ga, osobito na nižjem drevju s tem mnogo pokončati, da se listje, na katerem je zalega, obere in vniči (sežge). Še bolj vidna pa postane njegova zalega ob času, ko so uže male gosenci izlezle. Vsak list, na katerem se nahajajo, preč na zgornji strani prepredajo in ga do žilic popolno razžró, vsled česar prične se od špice doli proti peclju skupaj zvijati in sušiti. To uničevanje se pa ravno sedaj godi. Ako se po gosenicah napadeno drevo le površno ogleda, zapazi se ob zgornjih delih njegovih in pa ob koncu srednjih in tudi spodnjih vej takega posvalikanega in sušecga listja uže prav obilo; in, če se tak list odtrga in razvije, dobi se v njem celi broj malih gosencic, ki pod pajčevino listno kožico razjedajo in žró. Še ložeje, nego v jajčicah samih, more se tega požeruha sedaj zatirati, ker so mesta, kjer se ravno nahaja, uže od daleč vidna. Na nizkem sadnem drevju obere se ga uže sedaj prav lahko — popolno. Časa za to prekoristno in prepotrebno delo se pa tudi ne manjka; po dokončani službi božji ob nedeljah popoludne more se to, mislim, da brez vsakega greha izvrševati. Te gosenci pa tudi prezimijo. Pred zimo zbere se jih od 6 do 10 skupaj ter se ob najbolj zunanjih koncih drevesnih vej v posamezne liste zavijo in zapredajo; privežejo pa tudi vsak tak list k vejici in češuljici dobro, da med zimo ne odpade in na drevesu obvisi. Za obiranje takega listja z gosenicami vred je pravi čas proti koncu zime, prej kot je drevje vegetirati pričelo. Ob tem času so še vse gosenci v povitem, suhem listju. Sedaj in ob koncu zime nabrano listje tako naj se brez usmiljenja v ogenj vrže in sežge, da se hudi škodljivec uniči in pomori!

Uže sedaj naprej z neko gotovostjo trdim, da, ako se ne bode zalega glogovega belina z vsemi silami pokončevala in do pravega časa uničila, bodo sadni vrti drugo leto (osobito tam, kodar je letos belin v ogromnem številu frfolel) o kresu in tudi še pozneje listja in zelenja, v jeseni pa sadja goli in prazni stali.

Toraj, komur je na tem kaj ležeče, da svoje drevje za prihodnje leto preteče nevarnosti obvaruje, naj se še o pravem času požuri ter naj rok križem ne drži!

Gospodom učiteljem po ljudskih šolah, med kmeti na deželi je pa tū zopet lepa prilika dana, mladino v domačem prirodoznanstvu koristno in z vspehom podučevati. Tak poduk dečke ljudske šole prav pošteno briga, se ga veselijo in tudi ob enem zaželenega sadu donaša. Le dopové in dokaže naj se jim, da, ako bodo gosence sadno

Po poročilu blagajnikovem, katero je skupščina z odobravanjem sprejela na znanje, pretrgala se je seja za nekoliko minut. Med tem je razdelilo vodstvo med navzoče knjižice: „Tisočletnica Metodova“, „Družba sv. Cirila in Metoda, kaj je to?“ in dalje društvena pravila in društveni račun.

Po poročilu nadzorništva bila je na dnevnem redu volitev vodstvenega odbora.

Gospod poslanec Krsnik predlaga, da se dozdanjemu predsedništvu izreče zahvala vseh podružnic ter da se izvoli predsednikom vrlo zaslužni dozdanji predsednik čast. gosp. Tomo Zupan. Ta predlog je bil sprejet in per acclamationem gosp. Zupan zopet izvoljen predsednikom. — Dalje so bili izvoljeni odborniki: Podpredsednik g. Luka Svetec; blagajnik g. dr. Josip Vošnjak; tajnik g. Anton Žlogar. Odbor: gg. Murnik, Einspieler, Močnik, Gogola, Žumar, Žičkar, dr. Bleiweis-Trsteniški.

(Konec prihodnjič.)

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

61.

Majolka in fajansa.

(Konec.)

Na Francoskem je bilo umetno lončarstvo uže v 16. stoletju jako razvito. Majolko je tu dovel do velike dovršenosti daroviti umetnik Bernard Palissy. Bil je ostroumen in neumoren mož, ki je z vlastitim trudom in premišljevanjem prišel do nenavadnih uspehov. Porodil se je s početka 16. stoletja, in bavil se je s slikarijo na steklo. V tridesetem letu videl je on prvi pot s krasnim emailom bojadisano majolko, in koj si je zaželel, da bi tudi on kaj sličnega izdelal. Ker ni bil poučen v kemiji, poskušal je to in ono, da bi prišel do svojega cilja. Mučil se je tako več let, a ničesa ni dosegel, naposled je šel z razno svojo robo v neko steklarnico, in tu v veliki vročini posrečil se mu je prvi beli email. Do sedaj je preteklo mu 10 let polnih nevolje in zgube. Dosti potov mu je trda šla za vsakdanji kruh, rodovina mu je kedaj pa kedaj morala celó stradati, ker je Palissy vse izdal za lonce, kurjavo in svoje zmesi, in vrhu tega mu je življenje grenila tudi še nepotrpežljiva žena. Sedaj, ko je prišel do prvega uspeha, postavil si je sam svojo peč, ki mu je zopet požrla vse, kar je imel. Več potov je naletel na to ali ono pomanjkljivost v novi peči, in več potov tudi ni imel novcev, da bi dalje delal in poskušal. Sam pripoveduje, da je moral hišino orodje požagati in pocepiti, kedar mu je drv za peč primanjkovalo. Z vstrajnim delom in polaganim napredkom postal je Palissy pravi veščak in umetnik. Celih petnajst let je blodil po temi, tako pripoveduje sam, a potem se je preslavil in obogatil. Njegove sklede, ploše in podstavki so bili ponajveč olepotičeni z živalskimi in rastlinskimi slikami, vzlasti z ribami, gašaricami, kačami, žabami in biljem, in v modelovanju teh oblik postal je osobit veščak. Slava se mu je tako razširila, da so ga

imenovali dvornim umetnikom, ter ga v Pariz poklicali. Palissy bil je protestant in za hugenotskih nemirov rešilo ga je samo njegovo imé, da ni bil usmrten. Henrik III. dal ga je odpeljati v bastiljo 1588. l., kjer je tudi umrl.

Ob istem času začela je Katarina Medicejska v Neversu na Francoskem fajanso njegovati, ter je v ta namen poklicala umetnikov z Italijanskega. Druga glasovita tvornica fajanse je bila v Oironu, s katere se je do danes ohranilo samo 55 komadov prekrasnega posodja. Za redko in ukusno to posodje so plačali v novejšem času prav ogromnih svot. Tako je nek angleški muzej dal za en vrč 27.500 frankov. Danes izdeluje Francoska najlepše majolke in fajanse.

S Francoskega je v 16. stoletju izdelovanje majolke prešlo v Nizozemsko, kjer so jo Holandci brzo v veliko razvili. Okolo mesta Delfta postavili so ogromne lončarnice. Njihovo uresno posodje, ki so je često izdelovali po kitajskih uzorcih, razširilo se je po vsej Evropi. Mnogi holandski lončarji bili so protestanti, pa so morali pobegniti na Angleško, kjer so izdelovali še lepše in boljše posodje, ki je do malega nadkrililo s svojo finostjo vse ostale. Ta veliki razvoj angleškega lončarstva je pospeševal največ Jozuva Wedgwood, ki je 1770. l. za svoje delavce utemeljil celo tvorniško mesto Etrurijo, kjer si danes do 40.000 ljudi z lončarstvom kruh služi.

Govor poslanca Šukljeja

27. aprila v državnem zboru.

(Dalje in konec.)

Vsled takih dogodkov me je v resnici veselilo, da sem v letošnjem nadrobnem poročilu o pravosodnem ministerstvu našel mesto, ki reši po mojih mislih čast Slovence, posebno kranjskim. Gosp. poslanec Lienbacher je poročal, kako so poskusili na Koroškem s kaznjenci zaježiti hudournike. V svojem poročilu je jako pohvalil delovanje kaznjencev, posebno pa povdarjal, kako uspešno so gasili pri požaru v Kočah. Posebno pa me je zanimalo, kako gorke besede je pristavil poročilu nek poslanec, katerega navadno ne najdem med zagovorniki Slovencev. Ta je poslanec dr. Heilsberg. Povdarjal je, s kakim pogumom in požrtvovalnostjo so kaznjenci gasili, in v resnici, gospôda moja, človeku seže v srce, ko to bere. Kjer nikdo ni mogel več prestati zaradi sopara in vročine, prestali so kaznjenci; zavrnilo so žgano pijačo, katero so jim ponujali pri delu, da bi ne zamudili rešilnega dela. Komično se glasi, gospôda moja, da so kaznjenci varovali otete stvari — pred tatovi. (Veselost.) Krona je to priznala; 16 kaznjencem odpustili so precej kazni, nekaterim do 1½ leta, vsem drugim se je odpustila poostrena kazen s postom. Gosp. poslanec dr. Heilsberg je mnogo omenil v budgetnem odseku; pristaviti bi še moral, da so oni kaznjenci, oni izvržek človeštva, ki so se iz lastnega nagiba vdeležili rešilnega dela, ki so na tako ganljiv način priskočili na pomoč sodržavljanom nemške narodnosti, vsi brez razločka kranjski Slovenci, oni Slovenci, katerim v Vaših listih in ža-

libog tudi v tej visoki zbornici očitata surovo, slepo, fanatično sovraštvo do Nemcev. Če delajo tako naši kaznjenci, sprideni udje slovenskega naroda, potem lahko s povzdigneno glavo moremo pričakovati sodbe, ki se mora tukaj izreči med slovenskim narodom in njegovimi tožniki. (Dobro! na desnici.)

Gospôda moja! Včeraj so trdili v generalni debati, kakor je uže navada nekaj let, da se zatira nemštvo, prezira nemški živelj in Slovanom v Avstriji daje prednost.

Gospod poslanec vitez Carneri je Vam na svojem potnem robci razgrnil „obličje poslovanjene Avstrije“, in gospod poslanec dr. Menger mu je pošteno prikladal. Ko sem to poslušal, gospôda moja, nisem mogel zatreti želje: Ko bi vsaj moj revni narod moral nekaj časa prenašati ono zatiranje, o katerem so gospodje na nasprotni strani tako ganljivo govorili! (Dobro!) Gospôda, kaj pa naj rečemo mi, katerim se prezira član 19. vsak dan, reči smem, vsako uro? Kaj naj mi porečemo v sedanjem položaji? Zdi se mi, dovolite mi razliko znane izreka, da je Avstrija postala država nerazumljivosti. Na eni strani so Nemci napovedali ministerstvu boj do skrajnega in ga pobijajo do skrajnega, akoravno jih vlada brani in boža, na drugi strani so pa prezirani in zanemarjeni Slovenci, zvesti pristaši ministerstva. Gospôda moja! Kdor to vidi, mora v resnici priznati, da se v teh prostorih včasih igra „narobe svet“.

Ne bom dalje razpravljajal teh stvari, ker bomo pri nadrobni debati imeli priložnost, jasno dokazati resnico.

Ker sem uže predolgo tirjal pazljivost visoke zbornice, hočem le ob kratkem spregovoriti o gospodarskem vprašanji. V narodno-gospodarskem oziru tudi sedanje ministerstvo primeroma manj stori za naše dežele, kakor za druge. Moja ožja domovina Kranjska je gledé državnih cest gotovo najbolj zanemarjena v celi Avstriji, in ministerstvo Taaffejevo je vsega skupaj dovolilo 29.300 gold. za popravo ceste čez Gorjance, kjer pa so preložili le jeden klanec, in revnih 6000 gold. letos za popravo ceste med Novim mestom in St. Jernejem. Če se ne bode godilo hitreje, bodo morda naši vnuki vživali dobrote teh cestnih poprav.

Kaj pa imamo od obrtnega šolstva, za katero stoji v budgetu 1.571.000 gld.? 1000 gld. za strokovno šolo lesne obrtnije v Kočevji, 640 za čipkarsko šolo v Idriji in malenkost 3500 gld. za ves drugi obrtnijski poduk v celi kranjski deželi.

O železnicah niti ne govorim; danes nočem bičati trde tarifne politike, s katero nas tarejo; ne bom sprožil pri tej priliki vprašanja o dolenjski železnici, ki se vije, kakor morska kača; hočem govoriti le resnico, da smo Slovenci, sploh naše dežele, jako malo dobili v narodno-gospodarskem oziru pod sedanjim ministerstvom. Kako morejo govoriti pri teh številkah, ki živo govoré o končnem računu in proračunu, o prednosti Slovanov in zatiranji Nemcev, to mi je popolnem nerazumljivo.

Končati hočem in samo kratko še spregovoriti o neki izjavi gospoda poslanca viteza Carnerija.

Gospod poslanec vitez Carneri je včeraj nekako ugibal, da bi se sedanji gospod ministerski predsednik

rad obrnil na drugo stran ter se je proti temu zavaloval v nekem oziru. Gotovo bi moral eksclenca Taaffe biti tako lahkomisljen, kakor mu je očital poslanec mesta graškega, ko bi se z ozirom na ves položaj v visoki zbornici odločil za kaj tacega.

Res je sicer, in sam priznam, da so v Avstriji drugačne razmere, kakor v drugih konstitucionalnih državah. Trdijo — in temu ne ugovarjam — da prava avstrijska vlada ne more biti sestavljena iz ene stranke, marveč mora stati nad strankami. Naj bo to res! Vendar mora vsaka vlada imeti v tej zbornici zanesljivo večino, da je trdna in trajna, in gospôda moja na levici, morete Vi dobiti tako zanesljivo večino? Oglejte si v Vaših vrstah! Začetkom zasedanja ste se razdelili v „nemško-avstrijski“ in „nemški klub“. Potem se je razbil „nemški klub“, in za Vami v Vašem skrajnem krilu je mala frakcija (poslanec dr. Foregger: dva), ki vkljub vsem strastnim napadom največjega dela opozicijskih časnikov prospeva, in, kakor kažejo zadnje dopolnilne volitve, narašča, frakcija, katero vodi gospod vitez Schönerer, ki kleči pred družimi altarji in povzdiguje oči k drugim svetnikom in ne Vašim.

Tako se Vam godí v opoziciji, in človek bi mislil, da najlože zjedinite različne nazore v opoziciji, ker je Vaše delovanje edino le negacija in kritika. In če se Vam tako godí v opoziciji, kako bi se Vam godilo, ko bi bili kot večina podpora vlade?

In na drugi strani večina? Kolikrat ste ji uže prokovali razpad! Kolikrat ste uže govorili, kakor včeraj gospod poslanec vitez Carneri, da je prt prerezan med Čehi in Poljaki! Ne vdajte se takim iluzijam! Tudi med nami so nasprotja, to priznam. Toda skupen namen nas druži. Vemo, da se borimo vsi za enake pravice vseh narodov v Avstriji, da se potegujemo za obstanek in razvoj zgodovinskih in političnih posameznosti države, kar je pravi poklic avstro-ogerske monarhije. V odločilnem trenutku bomo skupno hodili, in upam, skupno zmagali, akoravno so med nami male razlike. Taka večina more podpirati vlado, če ni njenim idejam naravnost sovražna. Mislim, da se je sedanja vlada o tem prepričala. Nevarnost bi nastala sedanji vladi, ko bi se izneverila svojim načelom, ko bi zatajila svoje pravilo, s katerim je stopila v življenje; ko bi morali spoznati avstrijski narodi, da vlada ž njimi ne misli resno in jih hoče nasitovati z lepimi in praznimi obljubami, ne pa z dejanji.

Gotovo največji zgodovinar vseh časov, Leopold pl. Ranke, zapisal je nekje misel: „Svet vladajo absolutne ideje.“ S tem je obsodil polovičarstvo in nedolčnost. Ker sem prepričan, da vlada spozná položaj in se hoče ozirati na potrebe ter spolniti opravičene želje avstrijskih narodov, sklenem svoj govor in bom glasoval, da preidemo v nadrobno debato. (Pohvala in ploskanje na desnici. — Govorniku čestitajo.)